The Issue of Exercising the Right to Defend Against Criminal Charges by the Accused or Defendant in Criminal Cases in Thailand: A Comparative Study of the Recognition of Rights Under the International Covenant on Civil and Political Rights

Apichart Aowchumpa
Assistant Professor, Lecturer in Law, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Thepsatri Rajabhat University
First Author: apichart.a@lawasri.tru.ac.th
Ranee Thanompunyarak
Lecturer in Law, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Thepsatri Rajabhat University
Corresponding Author: ranee.t@lawasri.tru.ac.th

Received: February 14, 2025 **Revised:** March 25, 2025 **Accepted:** April 17, 2025

Abstract

This academic article aims to study the essential aspects of the right to defend oneself in criminal cases by the accused or defendant, under both domestic law principles and international law. It also examines the issues arising from the practices of state officials and the limitations on exercising the right to defend against allegations by the accused or defendant in criminal cases, by examining both the legal system and the social context. This qualitative study collected data from a literature review and document analysis. The objective is to highlight the problems and limitations the accused or defendant faces in exercising their rights in criminal cases.

The study found that domestic law provides guarantees for the right of the accused or defendant to defend against criminal charges under the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). Therefore, the issues regarding the exercise of the right to defend against allegations in criminal cases by the accused or defendant in Thailand do not primarily arise from the legal provisions themselves. The issue of rights violations or the inability to effectively exercise the right to defend against allegations by the accused or defendant in criminal cases primarily arises from the practices of state officials and the social context. However, studying legal principles can help address arising issues more

effectively by using the law as a tool to promote access to the right to defend against criminal charges. This serves as a strong guarantee for all parties involved in criminal cases.

Keywords: Right to Defend Against Allegations, The Accused, The Defendant, Right to Legal Counsel, International Covenant on Civil and Political Rights

ปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบการรับรองสิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

อภิชาติ อาวจำปา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
First Author: apichart.a@lawasri.tru.ac.th
ราณี ถนอมปัญญารักษ์
อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
Corresponding Author: ranee.t@lawasri.tru.ac.th

ได้รับบทความ: 14 กุมภาพันธ์ 2568 **ปรับปรุงแก้ไข:** 25 มีนาคม 2568 **ตอบรับตีพิมพ์:** 17 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระสำคัญของสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลย ภายใต้หลักการของกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากแนวทางการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้อจำกัดการใช้สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยศึกษาทั้งจากระบบกฎหมาย และจากบริบททางสังคม โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ในลักษณะของการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์จากเอกสาร ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัดในการใช้สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

จากการศึกษายังพบว่า กฎหมายภายในประเทศได้ให้หลักประกันสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ปัญหาการใช้สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาในคดีอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทยจึงมิได้เกิดจากตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ ปัญหาการถูกละเมิดสิทธิ หรือไม่สามารถใช้สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดจากแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และบริบททางสังคมเป็นสำคัญ แต่การศึกษาหลักการทางกฎหมายประกอบด้วย ก็จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำกฎหมายเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้ เป็นหลักประกันที่ดีให้กับผู้เกี่ยวข้องในคดีอาญาทั้งหมด

คำสำคัญ: สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหา, ผู้ต้องหา, จำเลย, สิทธิที่จะมีทนายความ, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

บทนำ

ในปัจจุบันแม้ฐานะของผู้ต้องหาหรือจำเลยในประเทศไทยจะอยู่ในฐานะของ “ประธานในคดี” ก็ตาม ทำให้เชื่อกันว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดีของตนได้อย่างเต็มที่ แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญายังไม่มีสิทธิ ไม่มีความสามารถในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้ง ๆ ที่มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในลักษณะที่เป็นกฎหมายจำนวนมาก ทั้งจากกฎหมายภายในประเทศและจากกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการรับรองสิทธิของปัจเจกบุคคลจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกมีพันธกรณีอยู่ด้วย โดยสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมีทั้งปัญหาที่เกิดจากข้อบกฎหมาย ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐในหลาย ๆ ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งบางขั้นตอนมีแนวทางของกฎหมายต่างประเทศได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นแนวทางที่น่าสนใจ และประเทศไทยควรที่จะได้นำมาพิจารณาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในประเทศไทย เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมของไทยสามารถรับรองสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

สิทธิใดบ้างที่จะเป็นสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญานั้น ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551) ได้บัญญัติไว้ในข้อบทที่ 14 ประกอบไปด้วย การรับรองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้ข้อกล่าวหาในคดีอาญาในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งได้นำมาประมวลไว้เป็นรายข้อย่อย ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในความเสมอภาคจากการพิจารณาคดีของศาล สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรมโดยองค์กรตุลาการที่มีความอิสระและเป็นกลาง สิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้รับแจ้งซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา สิทธิในการเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะช่วยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาสามารถต่อสู้คดีกับรัฐได้อย่างเสมอภาคกัน

สำหรับประเทศไทยได้ให้การรับรองสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติต่าง ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปว่ากฎหมายที่มีในประเทศไทยได้ให้การรับรองสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้ตามมาตรฐานของกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ แต่ถึงแม้ว่าจะได้มีกฎหมายให้การรับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาอยู่หลายบทบัญญัติ แต่ยังสามารถพบได้จากการติดตามข่าวสารว่าในบางคดียังมีการละเมิดสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาอยู่ อย่างเช่น การนำตัวผู้ต้องหาในคดีอาญามาแถลงข่าวการจับกุม ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ คดีอาญาบางคดีในปัจจุบันนี้จำเลยยังคงไม่มีทนายความมาเป็นผู้ช่วยเหลือในทางคดี ซึ่งสุดท้ายส่งผลต่อกระบวนการพิจารณาคดีของจำเลย ทำให้จำเลยต้องเสียเปรียบในทางคดี ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้มีความเสมอภาคในการพิจารณาคดี

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาระสำคัญของสิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลย ภายใต้หลักการของกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

กฎเกณฑ์ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) พร้อมทั้งตรวจสอบว่ามีสิทธิในเรื่องใดไม่ได้มาตรฐานตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองบ้างหรือไม่ นอกจากนี้ผู้เขียนยังศึกษาถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากแนวทางปฏิบัติภายในรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาในคดีอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลย และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นเหตุให้การใช้สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลยไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความมุ่งหวังว่าจะนำปัญหาต่าง ๆ ที่ได้ไปใช้ประกอบการพิจารณาหาแนวทางในแก้ไขในภายภาคหน้า ผู้เขียนจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะในกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายวิธีพิจารณาความ และกฎหมายระหว่างประเทศตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) เท่านั้น โดยมิได้พิจารณาถึงพระราชบัญญัติอื่น ๆ โดยทั่วไปซึ่งก็อาจมีหลักเกณฑ์ไปกระทบสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยในคดีอาญา

กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

กฎหมายถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดสิทธิหน้าที่และของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาตั้งแต่เริ่มกระบวนการ กฎหมายวิธีพิจารณาคดีที่สำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องในคดีอาญา ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาเอาไว้ นอกจากนี้บางกรณีอาจต้องนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้ด้วย เมื่อไม่มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติกันเอาไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ซึ่งนอกจากกฎหมายวิธีพิจารณาความทั้งความแพ่งและความอาญาจะเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดสิทธิหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญาแล้ว ก็ยังมีกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดสิทธิและให้ความคุ้มครองทั้งผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาด้วยเช่นกัน ซึ่งจะได้นำมาอธิบายดังต่อไปนี้

1. กฎหมายภายในประเทศ

1.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญต่อประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะว่าเป็นกฎหมายที่มีไว้เพื่อรับรองสิทธิเสรีภาพและคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญยังกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นหลักประกันไม่ให้ผู้ปกครองล่วงละเมิดในสิทธิอันชอบธรรมของประชาชน

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติหลักกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม และการกำหนดอำนาจของเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องไว้ในหลายมาตรา ดังที่ได้รวบรวมมาต่อไปนี้

มาตรา 26 ว่าด้วยเรื่องการตรากฎหมายของรัฐที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมด้วย (สถาพร ลิ้มมณี, และคณะ, 2560)

มาตรา 27 ว่าด้วยเรื่องบุคคลย่อมมีความเสมอภาคทางกฎหมาย (สถาพร ลิ้มมณี, และคณะ, 2560)

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การจับ การคุมขัง การค้นตัวบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ การทรมานอย่างไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ (สถาพร ลิ้มมณี, และคณะ, 2560)

มาตรา 29 ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ของจำเลย เอกสิทธิ์ที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเองในคดีอาญา สิทธิที่จะได้รับการประกันตัวในคดีอาญา (สถาพร ลิ้มมณี, และคณะ, 2560)

มาตรา 68 เป็นหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ การกำหนดหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้มีระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย (สถาพร ลิ้มมณี, และคณะ, 2560)

มาตรา 257 เป็นหมวดการปฏิรูปประเทศโดยข้อ ง. ด้านกระบวนการยุติธรรม ให้มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินงานในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมที่ชัดเจน เพื่อป้องกันความล่าช้าที่เกิดขึ้น รัฐต้องปรับปรุงระบบการสอบสวนคดีอาญาให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการอย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้องค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมมุ่งอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยสะดวกและรวดเร็ว (สถาพร ลิ้มมณี, และคณะ, 2560)

เหล่านี้คือ การรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญา และแนวทางการปฏิบัติในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของรัฐ ซึ่งอาจมีความแตกต่างจากในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมอย่างละเอียด 8 ข้อ ตามมาตรา 40 แต่ถึงอย่างไรก็ตามสิทธิพื้นฐานที่สำคัญ ๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญา ยังได้รับการรับรองไว้เช่นเดิม

1.2 กฎหมายวิธีพิจารณาความ

กระบวนการขั้นตอนทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีในคดีอาญานั้นได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นส่วนใหญ่ที่มีการอ้างถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งด้วยก็เพราะว่า ถ้าเมื่อใดการดำเนินคดีอาญาไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ใดหลักเกณฑ์หนึ่งไว้โดยเฉพาะ ก็สามารถนำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมได้ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติของมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ต้องไม่เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักเกณฑ์แนวทางการปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่เริ่มกระบวนการ จนถึงการสิ้นสุดของกระบวนการเมื่อศาลได้ตัดสินคดีเรียบร้อยแล้ว ดังมีแนวทางโดยย่อต่อไปนี้ โดยปกติคดีอาญาจะเริ่มต้นเมื่อมีการกล่าวหาว่าได้มีการกระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กล่าวหาอาจเป็นเอกชนทั่วไปหรือเป็นเจ้าพนักงานก็ได้ โดยอาจต้องมีการทำ “คำร้องทุกข์” หรือ “คำกล่าวโทษ” ในปัจจุบันนี้คดีอาญาส่วนใหญ่เริ่มต้นที่เจ้าพนักงาน ซึ่งก็ได้แก่ พนักงานสอบสวน แล้วก็ต่อด้วยพนักงานอัยการ และจะดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำผิด การรวบรวมพยานหลักฐาน การออกหมายเรียกหมายค้นต่าง ๆ การทำความเห็นไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการสั่งฟ้องคดีไปยังศาล เมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลแล้วก็จะมีศาล ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐอีกองค์หนึ่งได้เข้ามาเกี่ยวข้องและเป็นกลไกที่สำคัญในคดี ศาลจะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดในคดีถึงการกระทำความผิดของจำเลย โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ได้บัญญัติเกี่ยวกับขั้นตอน กระบวนการในการพิจารณาคดีในชั้นศาลไว้แล้วอย่างละเอียด ตามลำดับขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการสืบพยาน การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ในการตัดสินคดี เป็นต้น

ในส่วนของสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้การรับรองสิทธิของจำเลยไว้ในหลายตัวบท หลายมาตรา ดังต่อไปนี้

(ก) ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาตามมาตรา 14

(ข) สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวตามมาตรา 7/1 (1)

(ค) สิทธิที่จะมีทนายหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนตามมาตรา 7/1 (2) และ 134/4

(ง) ได้รับการแจ้งว่ามีสิทธิ และมีสิทธิให้การหรือไม่ให้การอย่างใด ๆ ก็ได้ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 134/4

(จ) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมตามมาตรา 8 (2)

(ฉ) ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวน หรือเอกสารประกอบคำให้การของตน มาตรา 8 (6)

(ช) สิทธิที่จะมีล่าม เมื่อไม่สามารถพูด หรือเข้าใจภาษาไทยได้ตามมาตรา 13 และมาตรา 13 ทวิ

(ซ) จำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การใด ๆ ต่อศาลตามมาตรา 165 และมาตรา 172

(ฌ) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าตามมาตรา 172

(ญ) สิทธิที่จะไม่ถูกจับ ควบคุม ค้น โดยไม่จำเป็น หรือไม่มีเหตุอันสมควรตามมาตรา 78 มาตรา 87 มาตรา 90 และมาตรา 92

(ฎ) สิทธิที่จะได้รับการอุทธรณ์ ฎีกาคำพิพากษาของศาลตามมาตรา 193 ทวิ มาตรา 216 และมาตรา 218 เป็นต้น

(ฏ) การจำกัดสิทธิของจำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ก็ต่อเมื่อจำเลยได้แสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะยื่นอุทธรณ์ มิเช่นนั้นศาลจะไม่รับอุทธรณ์ตามมาตรา 198

การรับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมเอาไว้

2. กฎหมายระหว่างประทศ

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของจำเลยในคดีอาญาในระดับสากล เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งจัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) อันประกอบด้วย สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ครอบคลุมทั้งสิทธิทางการเมือง สิทธิพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในจำนวน 48 ประเทศแรกของโลกที่เข้าร่วมรับรองปฏิญญาสากลฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) ต่อมาเมื่อสิทธิต่าง ๆ ที่บัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลฯ ได้เปลี่ยนสถานะเป็นสิทธิตามสนธิสัญญา รัฐสมาชิกที่ให้การยอมรับสนธิสัญญาเหล่านี้ย่อมมีหน้าที่ผูกพันทางกฎหมายต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามพันธกรณีที่มีอยู่ตามสนธิสัญญา โดยสนธิสัญญาที่จัดว่าเป็นสนธิสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชนมีอยู่ด้วยกัน 9 ฉบับ ซึ่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและ

การเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant of Civil and Political Rights: ICCPR) เป็นหนึ่งในสนธิสัญญาหลักนั้น

สำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมของมนุษย์ ได้ผ่านการรับรองจากสมัชชาสหประชาชาติเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 ได้รับการให้สัตยาบันและมีผลบังคับใช้ในวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 กติการะหว่างประเทศฉบับนี้ มีข้อความรวมทั้งสิ้น 53 ข้อ โดยในข้อ 1-27 เป็นบทบัญญัติที่ให้การรับรองถึงสิทธิและเสรีภาพและในข้อที่ 28-53 เป็นบทบัญญัติที่ระบุถึงวิธีดำเนินการและการบังคับใช้กติการะหว่างประเทศฉบับนี้

แต่สำหรับการกล่าวถึงการรับรองสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลยในคดีอาญานั้นตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมืองได้บัญญัติไว้ในข้อบทที่ 14 ประกอบไปด้วย

2.1 สิทธิในความเสมอภาคจากการพิจารณาคดีในศาลและสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (Right to Equality Before the Courts and Tribunals and Right to Fair Trial) (สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย, 2558)

กติกาฯ ได้รับรองสิทธินี้ในข้อบทที่ 14 และ 16 ว่าด้วยสิทธิในความเสมอภาคจากการพิจารณาคดีในศาลและสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานแห่งกฎหมายและเป็นองค์ประกอบหลักของความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน หลักการนี้จะนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของปัจเจกบุคคลทุกคน และนำมาพิจารณาในเรื่องของสิทธิและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีว่าเป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ หลักการนี้ยังเปรียบได้กับ “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” (Equality of Arms) ซึ่งมีความหมายว่า มีสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีที่เหมือนกันทั้งโจทก์และจำเลยจนกว่าจะมีกฎหมายมาแยกสิทธิของโจทก์และจำเลยออกจากกัน ยกตัวอย่างเช่น สิทธิในการอุทธรณ์ ไม่ใช่สิทธิของจำเลยเท่านั้นแต่ยังเป็นสิทธิของฝ่ายโจทก์ด้วยเช่นกัน

จากคู่มือการทำความเข้าใจเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย, 2558) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับความหมายของสิทธิขอบเขตและเนื้อหาของสิทธิในความเสมอภาคจากการพิจารณาคดีในศาลและสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมดังต่อไปนี้

สิทธิในความเสมอภาคในการพิจารณาคดีในชั้นศาลมีดังต่อไปนี้

(1) ก่อนและระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีทั้งหมด ผู้ต้องสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหามีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนและดำเนินคดีด้วยความเป็นธรรม ไม่มีการแบ่งแยก ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

(2) ทุก ๆ คนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการพิจารณาคดีในชั้นศาล และจะไม่มีผู้ใดถูกกีดกันจากกฎหมาย กระบวนการการบริหารจัดการหรือข้อมูลต่าง ๆ เพื่อมิให้ได้รับการพิจารณาคดีในชั้นศาลและพิสูจน์ว่าตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์

อย่างเช่น การกำหนดขอบเขตของสิทธิของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติโดยคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าควรมีผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่ผู้ต้องหาที่ต้องการให้มีการพิจารณาทบทวนด้านกฎหมายเมื่อมีการกระทำที่มิชอบในการพิจารณาคดีอาญาและเมื่อผู้ต้องหาไม่สามารถชำระค่าใช้จ่ายแก่ผู้ช่วยเหลือนี้ด้วยตนเอง หากไม่มีการให้ความช่วยเหลือ

ในเรื่องดังกล่าวแล้วจะเป็นการตัดโอกาสในการพิจารณาความผิดปกติของการพิจารณาคดี และอาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิในการพิจารณาคดีที่ยุติธรรมตามมา

2.2 สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Right to be Presumed Innocence) (สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย, 2558)

สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ในข้อบทที่ 14 (2) เป็นหลักการพื้นฐานในการปกป้องสิทธิมนุษยชน ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ว่ามีความผิดตลอดระยะเวลาการสืบสวนทางอาญาและการพิจารณาคดี ตามกฎหมาย และจนกว่าคดีจะถึงที่สุดในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา หลักการความเชื่อในความบริสุทธิ์นี้กำหนดให้ฝ่ายผู้ฟ้องคดีมีภาระการพิสูจน์ตามข้อกล่าวหาในการพิจารณาคดี สิทธินี้จะประกันว่าจะไม่สามารถสันนิษฐานว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผิดจนกว่าจะพิสูจน์ได้โดยปราศจากข้อสงสัย จำเลยจะได้รับประโยชน์จากความสงสัยใด ๆ (Doubt) ที่เกิดขึ้นในคดี

การเรียกร้องให้ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นี้ส่งผลให้ในทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานนั้นต้องคำนึงถึงสิทธิของจำเลยที่ได้รับการคุ้มครองดังกล่าว โดยทั่วไปจึงไม่ควรมีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ถูกกล่าวหาหรือสั่งขังจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาคดี หรือการกระทำอื่น ๆ ที่แสดงออกอย่างชัดแจ้งและชี้ให้เห็นว่าเขาเป็นอาชญากรที่ร้ายแรงต่อหน้าศาล ในส่วนของสื่อมวลชนเองก็ควรหลีกเลี่ยงการนำเสนอข่าวที่จะกระทบกระเทือนต่อสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วย

2.3 สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้ (To Have Adequate Time and Facilities for The Preparation of His Defence and to Communicate with Counsel of His Own Choosing) (สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย, 2558)

ตามข้อบทที่ 14 (3) (b) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ว่า จำเลยมีสิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอ (Adequate Facilities) แก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้ ข้อบทนี้เป็นข้อบทที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักประกันการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม และเมื่อใดที่มีการนำหลักการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้จะก่อให้เกิด “หลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน”

สิทธินี้มีหลักการสำคัญคือ จำเลยหรือผู้ต้องหาจะต้องได้รับความสะดวกเพียงพอในการเข้าถึงพยานหลักฐานทั้งหมดที่โจทก์ใช้ปรักปรำจำเลยในชั้นศาลและรวมถึงหลักฐานที่ทำให้พ้นความผิด เช่น พยานหลักฐานที่แสดงว่าจำเลยไม่ได้รับสารภาพโดยสมัครใจ เป็นต้น

นอกจากนี้จำเลยต้องได้รับเวลาที่เพียงพอในการเตรียมการสู้คดี ซึ่งระยะเวลาเท่าไรจึงจะเพียงพอนั้น คงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของแต่ละคดี ศาลมีหน้าที่อนุญาตตามคำขอที่เหมาะสมสำหรับการขอเลื่อนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ต้องหาถูกตั้งข้อหาในข้อหาที่ร้ายแรง และเมื่อจำเลยต้องการเวลาเพิ่มเติมในการสู้คดี

ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิติดต่อสื่อสารกับที่ปรึกษาทางกฎหมายหรือทนายความ ทนายความสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้ต้องหาในสภาวะที่สามารถรักษาความลับในการสื่อสารได้ ทนายความจะต้องสามารถให้คำปรึกษาและเป็นตัวแทนของลูกความตามมาตรฐานวิชาชีพและการตัดสินใจได้โดยไม่มีข้อจำกัดใด ๆ มามีอิทธิพลเหนือ หรือปราศจากการรบกวนจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม

2.4 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย (Right to be Present at One's Trial)

ในข้อบทที่ 14 (3) (d) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551, หน้า 42) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาด้วยความเป็นธรรม เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสรับรู้ว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร และจะแก้ตัวหรือต่อสู้คดีโดยยกพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อศาลได้

อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศได้มีการบัญญัติกฎหมายอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ (Trial in Absentia) เช่น ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งอนุญาตให้การพิจารณาและสืบพยานกระทำลับหลังจำเลยได้ในกรณีที่จำเลยหลบหนีไม่มาต่อสู้คดี แนวความคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าไม่ขัดต่อหลักการของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง โดยการพิจารณาลับหลังจำเลยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อมิให้คดีขาดอายุความ บรรเทาความเสียหายและความทุกข์ทรมานของผู้เสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิดโดยไม่รู้ว่าคดีจะเริ่มการพิจารณาได้เมื่อไร (อุดม รัฐอมฤต, 2562)

2.5 สิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย (Right to Legal Assistance)

สิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหรือมีทนาย เป็นสิทธิที่ได้รับการประกันไว้ในข้อบทที่ 14 (3) (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551) สิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายเป็นสิทธิที่ถูกกำหนดให้จำเลยโดยเฉพาะ เนื่องจากว่าในคดีอาญาฝ่ายผู้เสียหายจะมีอัยการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้อยู่แล้ว สิทธิในการที่จะมีทนายเป็นการรับประกันว่าจำเลยจะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมตาม "หลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน" และเป็นสิทธิที่จะช่วยปกป้องจำเลยจากการผิดหลงในขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีที่มีความซับซ้อนพอสมควร

สิทธิในการได้รับผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายนี้จะต้องไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ เกณฑ์ในการพิจารณาถึงความจำเป็นที่ต้องมีผู้ช่วยเหลือสามารถพิจารณาได้จากความหนักเบาของการกระทำความผิด โดยรัฐควรยึดถือ "ประโยชน์แห่งความยุติธรรม (Interest of Justice)" เป็นที่ตั้ง อย่างในคดีที่มีโทษประหารชีวิต เป็นที่แน่ชัดอยู่ในตัวเองว่าจำเลยควรมีทนายคอยให้ความช่วยเหลือในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี (Zhange, 2009)

จากหลักการคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายภายในประเทศของไทยจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องหลายมาตรา ทั้งจากรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แสดงให้เห็นว่ากฎหมายภายในของไทยเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ตามมาตรฐานสากล

สภาพปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐ

ปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลยในคดีอาญาในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐ เนื่องจากเจ้าพนักงานของรัฐมีหน้าที่โดยตรงในการเข้ามาดำเนินคดีอาญาในทุกขั้นตอนกระบวนการ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการพิจารณาคดีนั้นเจ้าพนักงานของรัฐก็อาจมีการปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาด หรือมีระบบ หรือกลไกใด ๆ ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการคุ้มครองสิทธิ

ขั้นพื้นฐานของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอาญา ปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลยในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเราสามารถแยกออกได้เป็น 2 ส่วน ตามขั้นตอนกระบวนการในการพิจารณาคดีอาญา กล่าวคือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการชั้นก่อนการพิจารณาคดีของศาล คือ ในชั้นสืบสวนสอบสวน และปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการชั้นสอบสวน ปัญหาที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและพนักงานอัยการเป็นหลัก เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาโดยตรง ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นมีทั้งปัญหาที่เกิดจากตัวบทกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ขัดต่อสิทธิที่ได้รับความคุ้มครองของผู้ต้องหาตามกฎหมาย และปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่เอง

1.1 ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

การสอบสวนของพนักงานสอบสวนก็คือ การตรวจสอบว่าความจริงในเรื่องนั้นเป็นอย่างไร เหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และมาตรา 138 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบถึงความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาจิณของผู้ต้องหา ซึ่งแสดงว่าพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและผลดีแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดี (คณิต ณ นคร, 2539) อย่างไรก็ตามแม้ตามกฎหมายพนักงานสอบสวนจะมีบทบาทในการอำนวยความยุติธรรมให้กับคู่ความทั้งสองฝ่าย แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่คงมีหน้าที่เพียงรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น ส่วนพยานหลักฐานที่เป็นผลดีกับผู้ต้องหาดูพนักงานสอบสวนจะไม่ได้ให้ความสนใจรวบรวมมากนัก ระเบียบตำรวจเกี่ยวแก่คดี ข้อ 254 ซึ่งเป็นความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่คลาดเคลื่อนของพนักงานสอบสวน จึงทำให้ผู้ต้องหาไม่อาจได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่ ตามหลักการได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Fair Trial) ก่อนและระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีทั้งหมด ผู้ต้องสงสัย หรือผู้ถูกกล่าวหามีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนและดำเนินคดีด้วยความเป็นธรรม ไม่มีการแบ่งแยก ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการพิจารณาคดีชั้นศาล และจะไม่มีผู้ใดถูกกีดกันจากกฎหมาย กระบวนการการบริหารจัดการ หรือข้อมูลต่าง ๆ เพื่อมิให้ได้รับการพิจารณาคดีในชั้นศาลและพิสูจน์ว่าตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยทั่วไปพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนรวบรวมเพื่อส่งต่อยังพนักงานอัยการนั้นจำกัดอยู่ในส่วนที่ผู้เสียหายหรือผู้กล่าวหาอ้างเท่านั้น ซึ่งมีผลทำให้การสอบสวนคดีอาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะมุ่งไปใน “การค้นหาความผิด” มากกว่า “การค้นหาความจริง” (กุลพล พลวัน, 2534) การสอบสวนดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ผู้เขียนขอนำเสนอคดีที่เป็นที่กล่าวขาน ณ เวลานี้เพื่อนำมาเปรียบเทียบ คือ คดีการเสียชีวิตของ นางสาวนิดา พัชรวีระพงษ์ หรือแตงโม ดาราสาว กลางแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อคืนวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2565 โดยปรากฏร่องรอยบาดแผลต่าง ๆ ตามร่างกาย ซึ่งตำรวจ สำนักงานตำรวจภูธรจังหวัดนนทบุรี สรุปสำนวนเอาผิดผู้ต้องหาที่เกี่ยวข้องบนเรือสปีดโบต ภายหลังพนักงานอัยการจังหวัดนนทบุรียื่นฟ้องผู้ต้องหา 5 คน

ข้อหาหลักเป็น “กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย” ไม่มีข้อหาฆาตกรรม เป็นเหตุให้นายอัจฉริยะ เรืองรัตนพงศ์ ประธานชมรมเหยื่ออาชญากรรม ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การรวบรวมพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำคดี นางสาวนิดา หรือแตงโม ที่มิได้รวบรวมพยานหลักฐานที่อาจจะเป็นคดีฆาตกรรมด้วย (ผู้จัดการออนไลน์, 2568) นี่คือ แนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในความเป็นจริง พนักงานสอบสวนมักจะตั้งรูปคดีไว้ก่อน ว่าคดีที่เกิดขึ้นเป็นคดีประเภทไหน แล้วจะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนแนวความคิดของพนักงานสอบสวนที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งในบางครั้งไม่อาจทำให้ความจริงของคดีปรากฏได้

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาที่เกิดขึ้นในชั้นสอบสวนของตำรวจนั้นได้แก่ ปัญหาการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าว บ่อยครั้งที่ตำรวจนำตัวผู้ต้องหาที่จับได้มาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน การกระทำดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ระบุชัดว่าการนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เนื่องจากภายหลังจากการแถลงข่าวศาลอาจมีคำสั่งไม่รับฟ้องหรือกรณีที่ศาลมีคำสั่งยกฟ้องโจทก์ในภายหลังและเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด แต่คนเหล่านี้กลับได้รับความเสียหายไปแล้ว ไม่เฉพาะแต่ตัวผู้ต้องหาที่ถูกเผยแพร่ภาพแต่ยังส่งผลกระทบถึงครอบครัวของผู้ต้องหา ทำให้ไม่มีที่ยืนในสังคม เสื่อมเสียชื่อเสียงและเกียรติยศ ในอดีตสำนักงานตำรวจแห่งชาติเคยมีคำสั่งให้ยกเลิกขั้นตอนดังกล่าวแล้ว โดยออกเป็นคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 855/2548 เรื่อง การปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ข่าว การแถลงข่าว การให้สัมภาษณ์ การเผยแพร่ภาพต่อสื่อมวลชน และการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ข้อ 1.2.4 ความว่า “ห้ามนำหรือจัดให้ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือพยาน มาให้ข่าวแถลงหรือให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนทุกแขนง ยกเว้นกรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน...” ถึงแม้ว่าจะมีคำสั่งจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติให้งดเว้นการแถลงข่าวจับผู้ต้องหาแล้วก็ตาม แต่ปัจจุบันการแถลงข่าวจับกุมผู้ต้องหาก็ยังปรากฏอยู่ โดยเจ้าหน้าที่มักมีข้ออ้างในการจัดแถลงข่าวเพื่อประโยชน์สาธารณะ สร้างความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด ทำให้เกิดความโปร่งใสในการจับกุมและลดปัญหาการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาผิดตัว แต่นักวิชาการทางกฎหมายเห็นว่า ไม่มีความจำเป็นที่จะนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐควรคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก ผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมนั้น ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่าเขาเป็นผู้กระทำผิดจริง ซึ่งผลเสียอันใหญ่หลวงจากการแถลงข่าวจะเกิดขึ้นทันทีเมื่อเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ และยังไม่มีรายงานวิจัยใดที่แสดงให้เห็นว่า การจัดแถลงข่าวนั้นจะส่งผลให้คนในสังคมรู้สึกเกรงกลัวและไม่อยากกระทำความผิด การนำตัวผู้ต้องหามาแถลงข่าวเพราะเจ้าหน้าที่ต้องการผลงานเป็นหลัก ในขณะที่สื่อมวลชนก็ต้องการได้ข่าว หลายครั้งจะเห็นว่ามีสื่อมวลชนไปเฝ้ารอทำข่าวถึงสถานีตำรวจก่อนที่ผู้ต้องหาจะมาถึง

1.2 การดำเนินคดีชั้นพนักงานอัยการ

การดำเนินคดีชั้นพนักงานอัยการประสบปัญหาเช่นเดียวกับในชั้นของพนักงานสอบสวน ในเรื่องของความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนนั่นเอง ปัจจุบันมีความเข้าใจในบทบาทของพนักงานอัยการว่า พนักงานอัยการมีหน้าที่วินิจฉัยในเบื้องต้นว่าคดีดังกล่าวพนักงานอัยการจะฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ทำหน้าที่กลั่นกรองคดีที่จะขึ้นสู่ศาล แต่ก็กลั่นกรองพยานหลักฐานได้เท่าที่พนักงานสอบสวนเสนอมาเท่านั้น แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะมีบทบัญญัติให้อำนาจกับพนักงานอัยการที่จะมีคำสั่งสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ แต่พนักงานอัยการก็ไม่ได้ใช้อำนาจในเชิงรุกนั้น

เท่าที่ควร การกลั่นกรองคดีที่จะฟ้องผู้ต้องหาจึงไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อพนักงานสอบสวนเสนอความเห็น เห็นสมควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา โอกาสที่พนักงานอัยการจะไม่เห็นด้วยมีน้อยมาก เพราะการโต้แย้งจะทำให้กระบวนการต่าง ๆ ต้องยืดเยื้อออกไป และพนักงานอัยการเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของศาลวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินความถูกผิดในคดีนั้น พนักงานอัยการจึงมักดำเนินการฟ้องผู้ต้องหาตามความเห็นของพนักงานสอบสวนเป็นส่วนใหญ่ ผลสุดท้ายมีคดีอาญาจำนวนมากในชั้นศาลจนล้นศาล จำเลยเป็นจำนวนมากถูกจำคุกระหว่างการพิจารณา เป็นเหตุให้ไม่สามารถใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จนเรือนจำแออัดไม่มีสถานที่เพียงพอจะขังนักโทษและผู้ต้องขังระหว่างคดี (วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, 2543)

ในทางวิชาการ ผู้เขียนเห็นว่าถ้าพนักงานอัยการได้เปลี่ยนบทบาทของตนเอง อย่างเช่น การให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาด้วย ก็จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการส่งเสริมให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนยิ่งขึ้น ส่งผลดีต่อกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม มีประสิทธิภาพและรวดเร็ว สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68

2. ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการชั้นพิจารณาคดี

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นพิจารณาคดีนั้น เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศาลโดยตรง ซึ่งอาจกระทบต่อสิทธิของจำเลยในคดีอาญา โดยปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการชั้นพิจารณาคดีในประเทศไทยนั้น มีทั้งปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายและเกิดจากแนวทางปฏิบัติของศาลเอง ปรากฏดังต่อไปนี้

2.1 ปัญหาการพิจารณาคดีที่ล่าช้า

ปัญหามีสาเหตุมาจากการพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้นมีหลายขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นในชั้นรับคำฟ้อง ชั้นรับคำให้การ ในวันชี้สองสถาน นัดสืบพยาน ซึ่งเมื่อถึงขั้นตอนการสืบพยานแล้วมักมีการขอเลื่อนคดีกันอยู่เสมอทั้งจากคู่ความทั้งสองฝ่าย เหตุผลที่คู่ความมักนำมาอ้างได้แก่ พยานเจ็บป่วย ถอนทนายความคนเดิม ทนายความติดกิจธุระ เช่นนี้ เป็นต้น ก็จะทำให้การพิจารณาคดีล่าช้ามากขึ้น ดังภาษิตกฎหมายที่ว่า ความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือ ความไม่ยุติธรรม (Justice Delayed is Justice Denied) ความล่าช้านั้นก่อให้เกิดความไม่แน่นอน ความไม่แน่นอนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่แน่ใจ ส่งผลให้ในท้ายที่สุดผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาจไม่มีความมั่นใจในกระบวนการยุติธรรมว่าจะสามารถให้ความเป็นธรรมได้หรือไม่ เมื่อกระบวนการพิจารณาคดีล่าช้าย่อมส่งผลต่อการต่อสู้คดีของจำเลย พยานหลักฐานที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ค่าใช้จ่ายในคดีที่มากขึ้น และส่งผลต่อกำลังใจของจำเลยที่จะต้องรอเวลาในการพิจารณาคดีต่อไปเรื่อย ๆ ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะได้รับการปล่อยตัวในกรณีที่จำเลยถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดี

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทนายความให้จำเลยในชั้นพิจารณาของศาล

การจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในชั้นศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ถึงแม้ว่ารัฐจะอำนวยความยุติธรรมและอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนโดยการจัดหาทนายความให้กับจำเลย แต่การรับรองสิทธิดังกล่าวตามมาตรา 173 ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้จำเลยได้รับสิทธิที่จะมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เนื่องจากตามมาตรา 173 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้” จากบทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้เป็นการบังคับให้จำเลยนั้นจำเป็นต้องมีทนายความ

ในการช่วยดำเนินคดี ทั้งที่เป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุก เป็นคดีที่จำเลยอาจต้องได้รับผลร้ายสูญเสียอิสรภาพในภายหน้า ทำให้บุคคลนั้นไม่มีเสรีภาพ ศาลจะจัดหาทนายความให้เฉพาะในกรณีที่จำเลยไม่มีทนายความและต้องการทนายความเท่านั้น ถ้าไม่ต้องการทนายความ ศาลก็ไม่จำต้องจัดหาให้ ถึงแม้จะมองได้ว่าเป็นสิทธิของจำเลยเองที่ต้องการทนายความคอยให้ความช่วยเหลือทางคดีหรือไม่ แต่ในบางครั้งจำเลยซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน ขาดการศึกษา อาจไม่ทราบว่าสิทธิดังกล่าวเป็นหลักประกันสิทธิขั้นต่ำในกระบวนการยุติธรรม การมีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือจะส่งผลดีต่อจำเลย และเป็นสิทธิที่จำเลยได้รับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย จำเลยจึงไม่ขอรับสิทธินั้น ซึ่งจะส่งผลต่อสิทธิของจำเลยที่จะได้รับสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากฝ่ายโจทก์มีพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐคอยให้ความช่วยเหลืออยู่แล้ว นอกจากนี้ ทนายความที่รัฐจัดหาให้ มักเป็นทนายความที่ไม่มีคุณภาพ เนื่องจากได้รับผลตอบแทนน้อย ผลตอบแทนของทนายความเป็นไปตามระเบียบของศาลยุติธรรม และเรียกทนายความที่รัฐจัดหาให้ว่า ทนายความขอแรง ทนายความขอแรงส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีประสบการณ์ จบการศึกษามาใหม่ ไม่มีความชำนาญในคดีที่ได้รับมอบหมาย จึงไม่สามารถให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลือจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นปัญหาทำให้จำเลยไม่สามารถใช้สิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

ตามมาตรฐานของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ข้อบทที่ 14 (3) (d) บัญญัติว่า “สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม บุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน” (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551)

ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ให้ศาลคำนึงถึงประโยชน์แห่งความยุติธรรม แล้วสามารถตั้งทนายความของรัฐให้จำเลยได้เลย และเรื่องการมีทนายความของจำเลยในคดีอาญาเป็นกรณีที่ศาลจะต้องแจ้งว่าเป็นสิทธิของจำเลย ไม่ใช่ลักษณะการสอบถามว่าจำเลยมีทนายความหรือไม่ กฎหมายควรบัญญัติให้เรื่องของทนายความเป็นเรื่องของสิทธิของจำเลยที่พึงได้รับอย่างกว้างขวาง ไม่ควรกำหนดให้มีข้อจำกัดการได้รับสิทธินั้น

ข้อจำกัดในการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลย

จากการศึกษาพบว่า อุปสรรคในการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีอุปสรรคที่เกิดจากระบบกฎหมายเป็นสำคัญ และข้อจำกัดของจำเลยเองอันเกิดจากสถานะทางสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลย ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอข้อจำกัดในการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลย แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ข้อจำกัดที่เกิดจากระบบกฎหมายและข้อจำกัดจากบริบททางสังคม ดังจะได้อธิบายในลำดับต่อไป ดังนี้

1. ข้อพิจารณาจากระบบกฎหมาย

ระบบกฎหมาย เป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลยหรือผู้ต้องหาได้ แต่ละระบบกฎหมายต่างก็วางแนวคิดข้อปฏิบัติของรัฐต่อกระบวนการยุติธรรมกันเอาไว้แล้ว ซึ่งในระบบกฎหมายที่สำคัญ 2 ระบบในโลกนี้ คือ ระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน ทั้ง 2 ระบบต่างมีอิทธิพลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย ประเทศไทยนำทั้ง 2 ระบบ มาประยุกต์ใช้กับ

การดำเนินคดีในประเทศไทยโดยการนำข้อดีของแต่ละระบบมาปรับใช้เข้ากับกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินคดี จึงเป็นการยากที่จะชี้ชัดเฉพาะเจาะจงลงไปว่าประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายใด แต่สำหรับกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้นอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยใช้วิธีพิจารณาแบบกล่าวหามากกว่า เนื่องจากศาลจะวางตัวเป็นกลาง การค้นหาความจริงในคดี การสืบพยานหลักฐาน เป็นหน้าที่ของคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายโจทก์เป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ในคดีอาญา ซึ่งเป็นแนวคิดในระบบกล่าวหาอย่างชัดเจน การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาจะก่อให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคต่อการใช้สิทธิของจำเลยอย่างไร ถ้าเป็นกรณีที่คู่ความมีความเท่าเทียมกันในคดีเหมือน อย่างเช่น ในคดีแพ่ง การใช้ระบบกล่าวหาคงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของจำเลยแต่อย่างใด แต่ในคดีอาญาโดยทั่วไปฝ่ายโจทก์กับจำเลยมักอยู่ในสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายโจทก์จะมีพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐคอยให้ความช่วยเหลือในคดี พนักงานอัยการมีอำนาจที่จะเข้าถึงข้อมูล พยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีได้มากกว่าฝ่ายจำเลย นอกเหนือไปจากนี้จำเลยในคดีอาญามักเป็นผู้มีฐานะยากจน มีการศึกษาน้อย การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมจึงไม่มีประสิทธิภาพ ในคดีที่มีข้อได้เปรียบเสียเปรียบเช่นนี้ ถ้าศาลจะได้ช่วยค้นหาความจริงในคดีเหมือนศาลในระบบไต่สวน น่าจะสร้างความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีได้ไม่น้อย เนื่องจากเห็นว่าเป็นระบบการค้นหาความจริงที่มีประสิทธิภาพจากการที่ศาลมีอำนาจในการสืบพยานเอง บางครั้งการปล่อยให้คู่ความทั้งสองได้ต่อสู้กันย่อมเป็นการนำเสนอความจริงเพียงด้านเดียว การให้ศาลได้ไต่สวนความจริงทั้งหมดย่อมเป็นผลดีในการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งหมายถึงความยุติธรรมนั่นเอง (คณิต ณ นคร, 2555)

ยกตัวอย่าง ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้ระบบไต่สวนเป็นหลักในการดำเนินคดีอาญา (ธรรมนูญ พิทยาภรณ์, และคณะ, 2555) การพิจารณาคดีแบบไต่สวนในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปอย่างเข้มข้น เนื่องจากศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงค่อนข้างมาก ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีของศาลนั้นมิใช่เพียงเพื่อพิสูจน์องค์ประกอบของความผิดเท่านั้น แต่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงในคดีทั้งหมดเพื่อใช้ในการตัดสินลงโทษจำเลยด้วย เช่น ประวัติของผู้ถูกกล่าวหา การกระทำความผิดครั้งก่อน ความเสียหายที่เกิดขึ้น ความวิกลจริต เป็นต้น การสืบพยานของศาลจะอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ มาตรา 244 (2) (The German Code Of Criminal Procedure) ที่กำหนดให้ศาลต้องค้นหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทั้งหมดเพื่อที่จะพิสูจน์ความจริง นอกจากนี้ในการพิจารณาคดีคำให้การของจำเลยถือเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้ประเภทหนึ่ง โดยจำเลยไม่ต้องให้คำสาบานใด ๆ ว่าจะให้การตามความสัตย์จริง จำเลยจึงมีอิสระในการทำคำให้การ ไม่ถูกบังคับจิตใจ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการให้ความสำคัญกับหลักการคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเอง สอดคล้องกับสิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ข้อบทที่ 14 (3) (g) สิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การใด ๆ ก็ได้ รัฐไม่มีสิทธิบังคับให้จำเลยต้องให้การตามที่รัฐต้องการ

การตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาถือเป็นความทุกข์และความเดือดร้อน ซึ่งไม่มีประชาชนคนใดประสงค์ที่จะตกอยู่ในฐานะเช่นนั้น ในบางกรณีผู้บริสุทธิ์อาจถูกกล่าวหาโดยมิชอบ ซึ่งเท่ากับถูกให้ร้ายโดยไม่เป็นธรรม ขณะเดียวกันผู้ที่แม้จะกระทำความผิดจริงก็ยังอยู่ในฐานะเป็นมนุษย์อันพึงได้รับการปฏิบัติอย่างคำนึงถึงความเป็นมนุษย์หรือบุคคลผู้มีสิทธิในสังคม การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาให้ได้รับความทุกข์และเดือดร้อนจนเกินสมควรแก่ความจำเป็นในการดำเนินคดี

ตามกฎหมายนั้น ย่อมเป็นการปฏิบัติที่เกินกว่าเหตุและไม่ชอบธรรม จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่ชัดแจ้งและเป็นธรรมสำหรับคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญานั้น ทั้งยังเป็นการกำหนดกรอบแนวทางการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานให้ได้มาตรฐานที่เป็นระบบและแน่นอน โดยหลักประกันขั้นพื้นฐานของกฎหมายที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งก็คือ การกำหนดข้อสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด อันได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29

2. ข้อพิจารณาจากบริบททางสังคม

สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมนั้น สามารถส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าจำเลยที่มีฐานะยากจน จะมีข้อเสียเปรียบเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา และในการดำเนินคดีอาญาก็มีผู้ต้องหาหรือจำเลยจำนวนมากที่มีฐานะยากจน จากการศึกษารวบรวมสถิติของนักวิชาการพบว่า ผู้กระทำความผิดทางอาญาส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่ว่างงานขาดรายได้สำหรับการดำรงชีพ ทำให้สภาพจิตใจและอารมณ์ไม่ปกติเป็นชนวนให้ก่ออาชญากรรม หรือสภาพครอบครัว เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลกระตุ้นให้บุคคลกลายเป็นอาชญากรได้ เช่น ครอบครัวที่ยากจน ครอบครัวที่บิดามารดาแตกแยก หรือสภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง ปัจจุบันค่าครองชีพสูงขึ้นเรื่อย ๆ และจะเป็นปฏิภาคกลับกับค่าของเงิน คือ ค่าของเงินลดลงทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น รายได้ไม่พอกับรายจ่าย บุคคลบางประเภทจำต้องดิ้นรนต่อสู้ด้วยการเป็นอาชญากรหาเงินโดยทางผิดกฎหมาย เป็นต้น ฐานะที่ยากจนนอกจากจะเป็นชนวนเหตุที่ทำให้ก่ออาชญากรรมแล้ว ฐานะที่ยากจนยังทำให้บุคคลนั้นได้รับการศึกษาน้อย เมื่อขาดการศึกษาการที่จะเข้าใจในกระบวนการยุติธรรม หรือความเข้าใจในสิทธิต่าง ๆ ที่จำเลยพึงจะได้รับก็มีน้อยตามลงไปด้วย เป็นอุปสรรคสำคัญที่มีเหตุปัจจัยจากตัวจำเลยเอง ที่ทำให้จำเลยไม่สามารถใช้สิทธิต่อสู้ในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้รัฐจะพยายามให้ความช่วยเหลือจำเลยในบางเรื่องแล้วก็ตาม อย่างเช่น การจัดหาทนายความให้ เพื่อเป็นที่ปรึกษาทางคดี แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าทนายความที่รัฐจัดหาให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายนั้นหรือที่เรียกว่า “ทนายความขอแรง” ยังไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร ไม่สามารถสร้างความเสมอภาคหรือความทัดเทียมกันอย่างแท้จริงระหว่างโจทก์และจำเลยได้

ดังตัวอย่าง จากคดีที่หลายคนรู้จักกันในชื่อเรียกว่า คดี ตา-ยาย เก็บเห็ด หลายคนรู้จักคดีดังกล่าวเนื่องจากมีการนำเสนอข่าวจากสื่อมวลชนอย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง ตา-ยาย เก็บเห็ด แล้วติดคุก ไปเป็นวาทกรรม “คนรวยรอด คนจนติดคุก” (Post today, 2560) นี่คือสิ่งที่สังคมรับทราบเป็นการทั่วไป แม้ภายหลังจะมีคำพิพากษาฎีกาออกมาแล้วก็ตาม ว่าข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาไม่ได้เป็นตามที่สื่อมวลชนได้นำเสนอข่าวไปก่อนหน้านี้ จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาคดีนั้น พนักงานอัยการจังหวัดกาฬสินธุ์ โจทก์ ได้ยื่นฟ้องจำเลยทั้งสองต่อศาลจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยกล่าวหาว่า จำเลยทั้งสองร่วมกันบุกรุกเข้าไปยึดครอบครองและทำประโยชน์โดยการทำไม้ในป่าดงระแนง ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งอยู่ในแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ และใช้อุปกรณ์เครื่องมือตัดและโค่นไม้สัก ไม้กระยาเลย ที่เป็นไม้หวงห้ามประเภท ก ออกจากต้นจำนวน 700 ต้นในเขตดังกล่าว โดยไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และมิได้รับสัมปทานหรือได้รับยกเว้นใด ๆ ตามกฎหมาย รวมทั้งร่วมกันมีไม้สักและไม้กระยาเลยที่ยังไม่ได้แปรรูปจำนวน 1,148 ท่อน โดยไม่มีรอยอัตราค่าภาคหลวงหรือรอยตรารัฐบาลขายไว้ในครอบครองและไม่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย จำเลยทั้งสองให้การรับสารภาพ คดีดังกล่าวศาล

ชั้นต้นได้มีคำพิพากษาจำคุกจำเลยคนละ 30 ปี จำเลยให้การรับสารภาพ มีเหตุบรรเทาโทษ ลดโทษให้กึ่งหนึ่ง เหลือจำคุกคนละ 15 ปี ต่อมาจำเลยทั้งสองอุทธรณ์ และต่อมาคดีขึ้นสู่ศาลฎีกา ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาแก้ฐานความผิดเป็นฐานร่วมกันทำไม้สักซึ่งเป็นไม้หวงห้ามโดยไม่ได้รับอนุญาต จำคุกคนละ 4 ปี ฐานร่วมกันมีไม้สักซึ่งเป็นไม้หวงห้ามอันยังมิได้แปรรูปไว้ในครอบครอง จำคุกคนละ 6 ปี เมื่อลดโทษให้กึ่งหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 แล้ว คงลงโทษจำคุกจำเลยทั้งสองคน คนละ 5 ปี เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาแล้ว ไม่พบข้อเท็จจริงว่าจำเลยเข้าป่าไปเพียงเพื่อหาเห็ดเท่านั้น แต่เจ้าหน้าที่มีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 มาแสดง วาทกรรมที่ว่า ตา-ยาย เก็บเห็ด อาจไม่เป็นความจริง ถึงแม้คดีจะคลี่คลายไปแล้ว แต่ประเด็นความได้เปรียบเสียเปรียบในคดีนั้นยังคงมีอยู่ จากคดีนี้ปรากฏให้เห็นถึงสภาพความยากจน การขาดการศึกษา เป็นเหตุให้จำเลยไม่อาจใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีข้อเท็จจริงจากการนำเสนอข่าวปรากฏว่า จำเลยทั้งสองไม่มีความรู้เกี่ยวกับคดีจึงหลงเชื่อบุคคลอื่นว่าหากรับสารภาพแล้วศาลจะลงโทษปรับและปล่อยตัวกลับบ้าน และตัวจำเลยเองก็ปฏิเสธที่จะมีทนาย เนื่องจากคิดว่าคดีกำลังจะเสร็จลงแล้ว และจำเลยมีความรู้น้อยจึงไม่เข้าใจคำฟ้องที่ศาลอ่านให้ฟัง และเมื่อคดีนี้จำเลยรับสารภาพ ศาลจึงไม่ได้มีการสืบพยานหลักฐานต่อไป เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 บัญญัติว่า ในชั้นพิจารณาถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป หรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำผิดจริง เมื่อพิจารณาจากข้อหาที่ฟ้องแล้วก็จะเห็นได้ว่า ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องสืบพยานประกอบ ศาลก้าวไปสู่ขั้นตอนการพิพากษาและมีคำพิพากษาจำคุกในท้ายที่สุด เมื่อต้องถูกจำคุกจริง ๆ จำเลยจึงรู้สึกตระหนกที่คำพิพากษาไม่ได้เป็นอย่างที่คิดไว้ นี่คือภาพสะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคในการเข้าถึงการใช้สิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลย ความยากจน การขาดการศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้จำเลยในคดีอาญาไม่อาจใช้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่ ถ้าจำเลยมีฐานะดีก็สามารถจ้างทนายความที่มีความเชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษาได้ เมื่อมีความรู้ก็จะเข้าใจว่าเมื่อถูกดำเนินคดีจำเลยมีสิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับการรับรองมากมาย รวมถึงสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้

ปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของจำเลยในคดีอาญาในความเป็นจริงแล้ว คงมีอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้จากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนอยู่บ่อย ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจับแพะ การยัดข้อหา การบังคับจำเลยให้ต้องให้การ เป็นต้น ซึ่งในทุก ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้น กำลังรอการแก้ไขจากทุกองค์กรของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอยู่

บทสรุป

ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการต่อสู้ข้อกล่าวหาในคดีอาญาอยู่หลายตัวบท หลายมาตรา ส่วนใหญ่เป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) อาจจะมีกฎหมายบางส่วนแตกต่างจากกติกาฯ ไปบ้าง แต่ก็เป็นเรื่องรายละเอียด การขยายความ อย่างเช่น สิทธิที่จะมีทนายความ หรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ที่ตามกติการะหว่างประเทศเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาสามารถต่อสู้คดีของตนได้อย่างเต็มที่ ควรทำให้ จำเลย

ในคดีอาญาทุกคดีสามารถเข้าถึงสิทธินี้ได้ โดยมีการแจ้งสิทธิ และลดข้อกังวลในการมีทนายของจำเลย ถ้าจำเลยต้องการทนายความหรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย แต่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย รัฐต้องเข้ามาสนับสนุนในส่วนนี้ แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคสองบัญญัติว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้” เป็นกรณีที่ให้ศาลเพียงแค่ถามจำเลยว่าจำเลยต้องการทนายความหรือไม่ ไม่ได้เป็นกรณีของการแจ้งสิทธิหรือบอกถึงประโยชน์ของการมีทนายความเข้าช่วยเหลือ ซึ่งอาจทำให้จำเลยบางคนที่ไม่มีทุนทรัพย์ และไม่มีความรู้ทางกฎหมาย ปฏิเสธที่จะมีทนายความเข้าช่วยเหลือ เพราะเกรงว่าจะต้องเสียค่าใช้จ่ายได้ และสุดท้ายจะทำให้จำเลยในคดีนั้นเองไม่อาจต่อสู้คดีของตนกับฝ่ายโจทก์ได้อย่างเท่าเทียม มีประสิทธิภาพ

สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมนั้น ก็ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลยที่มีฐานะยากจน จะมีข้อเสียเปรียบเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา อย่างตัวอย่างในคดี ตา-ยาย เก็บเห็ด นอกจากนี้ยังปรากฏว่าการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐก็มีส่วนในการส่งผลกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ซึ่งไม่ได้รวบรวมพยานหลักฐานในคดีทั้งหมด แต่จะรวบรวมพยานหลักฐานตามลักษณะข้อกล่าวหาที่พนักงานสอบสวนเห็นว่าควรจะเกิดขึ้นในคดีนี้มากกว่า ซึ่งทำให้พยานหลักฐานที่เข้าสู่การพิจารณาในชั้นพิจารณาคดีมักจะมีแต่พยานหลักฐานที่ปรักปรำจำเลยเสียเป็นส่วนใหญ่ และเป็นการยากที่จำเลยจะต้องไปแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองในคดีอาญา

ปัญหาการใช้สิทธิต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในความเป็นจริงแล้วคงมีอีกเป็นจำนวนมากที่รอให้มีการแก้ไข ซึ่งในแต่ละประเทศก็จะค่อย ๆ พิจารณาหาทางแก้เพื่อยกระดับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้มีความเท่าเทียมในคดีอย่างจริงจัง อย่างกรณีสิทธิที่จะมีทนายความในชั้นพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 และสิทธิในการที่จะมีทนายความในชั้นสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ซึ่งได้มีการแก้ไขผ่านมาหลายครั้ง (ธีรนิติ์ เทพสุเมธานนท์, และสลิล สิรพิทูร, 2564) ทั้งนี้ก็เพื่อให้สิทธิที่จะมีทนายความคอยช่วยเหลือในคดีอาญาเป็นไปตามมาตรฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ในต่างประเทศอย่างเช่น ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศราชอาณาจักรเดนมาร์ก ได้ยกเลิกการสาบานตนของจำเลยเมื่อต้องการเป็นพยานแล้ว ทั้งนี้ ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเองในคดีอาญาของจำเลยได้อย่างเต็มที่ จำเลยมีอิสะในการทำคำให้การ ไม่ถูกผูกมัดกับคำสาบานแต่อย่างใด (Britannica) ทั้ง ๆ ที่การสาบานตนเป็นวิธีการที่เก่าแก่ที่สุดในการสนับสนุนความน่าเชื่อถือในการทำคำให้การของพยานและเกิดขึ้นในยุโรปก่อน แต่ในภายหลังก็มีแนวความคิดในการเปลี่ยนแปลงได้โดยคำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาเป็นสำคัญ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาประกอบด้วยสิทธิต่าง ๆ หลายสิทธิที่จะช่วยให้การดำเนินคดีอาญาของจำเลยไม่เสียเปรียบในทางคดี จากการศึกษาพบว่า ในต่างประเทศมีการให้ความคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ให้การอันเป็นปรปักษ์กับตนเองหรือไม่ถูกบังคับให้รับสารภาพ (Right

Not to Be Compelled to Testify Against Oneself or to Make Confession of Guilt) ซึ่งเป็นสิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ได้รับการรับรองตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ในข้อ 14 (3) (g) สิทธินี้เป็นสิทธิที่คุ้มครองจำเลยเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอน รัฐไม่อาจบังคับจำเลยให้การใด ๆ หรือให้จำเลยรับสารภาพได้ ซึ่งในต่างประเทศเห็นว่ากระบวนการการสาบานตนก่อนที่จะเบิกความเป็นพยาน เป็นกระบวนการที่บังคับจิตใจของจำเลย ทำให้จำเลยเกิดความเกรงกลัวในการที่จะทำคำให้การเป็นพยาน ไม่มีอิสระในการทำคำให้การ อาจเป็นเหตุบังคับให้จำเลยจำต้องให้การปรักปรำตนเองเพราะเกรงกลัวคำสาบาน ดังนั้น บางประเทศในยุโรปจึงยกเลิกการสาบานตนของจำเลยก่อนที่จะให้การเป็นพยานแล้ว เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะไม่ให้การปรักปรำตนเองอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในศาลไทยก็มีแนวทางปฏิบัติให้จำเลยจะต้องสาบานตนก่อนว่าจะให้การตามความสัตย์จริงจึงจะเบิกความได้ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อจิตใจของจำเลย ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะไม่ต้องให้การปรักปรำตนเองในประเทศไทย จึงควรพิจารณาแนวทางของต่างประเทศประกอบ แต่ควรต้องมีการทำการวิจัยถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับกระบวนการพิจารณาคดีก่อน

ข้อเสนอแนะ

สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นสิทธิที่สำคัญที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องมี และต้องสามารถใช้สิทธินั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ กรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่สามารถเข้าถึงซึ่งสิทธิใดสิทธิหนึ่งในการต่อสู้ข้อกล่าวในคดีอาญาได้ ย่อมเป็นเหตุที่ไม่ชอบธรรม การทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้ข้อกล่าวหาได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีมาตรการที่ชัดเจน ได้แก่ การบัญญัติกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายเป็นเครื่องมือที่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้ดีที่สุด และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมที่มีคู่ความในคดีสองฝ่ายที่จะต้องต่อสู้กันในทางคดี การบัญญัติกฎหมายที่ดีจึงมีความสำคัญ กฎหมายภายในประเทศที่ดีสามารถบัญญัติได้โดยนำหลักการในกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคี อย่างกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่องค์กรระหว่างประเทศได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานขั้นต่ำให้นานาชาติได้นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติร่างกฎหมายภายในประเทศ ดังนั้น ถ้ากฎหมายภายในของประเทศไทยสามารถบัญญัติได้ตามมาตรฐานของกติการะหว่างประเทศ ก็จะสามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพขจัดปัญหาการไม่สามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights.* Humanrights. https://humanrights.mfa.go.th/documents/universal-declaration-of-human-rights/.

กรมตำรวจ. (2505). *ประมวลระเบียบการตำรวจ ภาค 1 ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 2.* โรงพิมพ์ตำรวจ. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:170799.

กุลพล พลวัน. (2534). ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญาในประเทศไทย. *วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 13(3),* 10-26.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2551). *หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.* SM เซอร์คิตเพรส.

คณิต ณ นคร. (2539). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. *วารสารอัยการ, 19(215),* 9-30.

_____. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). วิญญูชน.

ไทยรัฐออนไลน์. (2560). *ตม.บุกจับแก๊งคอลเซ็นเตอร์ข้ามชาติ คาบ้านพักย่านบางนา.* https://www.thairath.co.th/news/942693.

ธีรนิติ์ เทพสุเมธานนท์ และสลิล สิรพิทูร. (2564). สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 31*(2), 210-226.

ธรรมนูญ พิทยาภรณ์, ลาวัณย์ จันทร์พวง และเอกภพ วราภาสกุล. (2555). กฎหมาย และคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากภัยพิบัติ: ประสบการณ์ของประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทย. *ดุลพาห, 59(3),* 3-21.

ผู้จัดการออนไลน์. (2568). *ตำรวจรุมกินโต๊ะแจ้งความ “อัจฉริยะ” คดี “แตงโม” เสียชีวิตปริศนา.* https://mgronline.com/onlinesection/detail/9680000004173.

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2543). *ทิศทางกระบวนการยุติธรรมไทยในศตวรรษใหม่. ในหนังสือชุด ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ลำดับที่ 1.* กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, บรรณาธิการ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สถาบันนิติธรรมาลัย. (2477*). พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477.* https://www.drthawip.com/criminalprocedurecode/2.

สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย. (2558). *คู่มือการทำความเข้าใจเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.* https://crcfthailand.org/2015/06/19/4499/.

สถาพร ลิ้มมณี, สุริยกานต์ ชัยเนตร, อาทร คุรุพงศ์, วีรชาติ ขลุ่ยนาค และปวีณา ห้อยกรุด. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.* วิญญูชน.

อุดม รัฐอมฤต. (2562). วีพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยในคดีอาญา. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 48(2),* 220-247.

Britannica. (n.d.). *Law, Crime & Punishment.*
https://www.britannica.com/topic/evidence-law/Swearing.
Zhange, J. (2009). Fair Trial Rights in ICCPR. *Journal of Politics and Law, 2(4),* 39-43.
Post today. (2560). *เก็บเห็ด เรื่องตราม่าตา-ยาย.*
https://www.posttoday.com/politics/493802.